

Navngivne træer i Sønderjylland

DE FIRE

BRØDRE —

TYKMAVE OG GREVINDENS EGE

FRA gammel tid har træet været sindbilledet på menneskets egen tilværelse. Dets løvspring og løvfald, vækst og visnen, sammenhold og trodsige kamp mod nedbrydende kræfter samt ikke mindst de store træers høje alder fik symbolsk betydning. Derfor plantede man gerne et træ for at minde efterslægten om historiske begivenheder. Dette var ofte tilfældet i Sønderjyllands bevægede politiske historie.

Navnlig tyskerne valgte dette symbol. Efter 1848 og omkring århundredskiftet (50 år efter Treårskrigen) plantede de mange steder i Slesvig-Holsten såkaldte »dobbelt«-, lænket parvis sammen med jernkæder eller -bånd for at manifestere hertugdømmernes samhörighed med Tyskland, ved træet stod som regel en sten med indskriften »Up ewig ungedeelt«. Også lægen J. J. Grauer i Abenrå plantede foråret 1851 en eg til minde om oprørets nedkæmpelse i Holsten. Om træet blev sagt, at hans hus ville brænde, hvis egen gik ud eller blev fældet.

Tyskergranerne i Stursbøl Plantage var de første, tyskerne plantede efter 1864. Det år blev i haven til Carlshøj i Brænderup på Fyn af Bogense-kredsens folketingsmand H. M. Petersen plantet en sørgeask og han bestemte samtidig, at når Sønderjylland var genforenet med Danmark, skulle træet fældes og erstattes med en flagstang — det skete genforeningsdagen 1920. — På Rinkenæs Kirkegård satte man en sørgeask på den første faldne danske soldats grav 1848.

Efter Tysklands sejr over Frankrig 1871 blev flere steder i Angel plantet »fredsege«, således i Prarup Skov. Som et modtræk bragte en dansksindet mand et kastanietræ ved sit hus, og da »freds-

egen« nogle år senere sygnede hen, fik han skyld for at have ødelagt rødderne. Man sagde, at han efter døden gik og vogtede kastanien om natten, for at tyskerne ikke skulle fælde den.

Et andet stort antal ege blev plantet 1897 i 100-året for kejser Wilhelm I's fødsel, og »Bismarcks-eg« på fyrstens 80 års fødselsdag den 1. april 1895. En gruppe linde i Graasten Slotshave skal være plantet for hver af den tyske kejsers sønner, 1927 var kun et træ tilbage. Da en røn 1917 blev flyttet fra have til gårdsplads i Fæsted, erklærede en tysk officer, at den herefter skulle være et sejr- eller fredstræ, så sandt som Tyskland ville vinde verdenskrigen. Danskerne mente på deres side, at træet aldrig ville komme til at gro. Næste forår sprang blade og blomster ud ... senere på sommeren sygnede træet hen og døde!

Ifølge sagnet plantede Christian II under fangenskabet i Sønderborg 1532—49 en kristorn, der nævnes 1906. Efter genforeningen blev »en frodig lind — det sønderjyske træ — frihedens træ« plantet mange steder i landsdelen til erindring eller ved mindsten.

★

Et træ kan få navn på grund af dets høje alder, imponante vækst, efter historiske traditioner, voksesteder o. a. årsager. Man har underretning om i hvert fald 630 navngivne træer i Danmark, men mange eksisterer ikke længere. Hærgæt af tidens tand faldt de forlængst eller blev ryddet.

Allerede i 1598 nævnes Præstebøg(e) i et kirkerøgskab fra Pøl i Nordborg Landsogn, Lenes Eg 1666 og flg. år som stednavn i Ketting, 1690—1794 Provsterbøg i Hørup (navnet er tolket som Pater-nosterbøg), 1704 Kraagegen og

Frueregen i Stollig som navn til markstykker, og fra 1711 Kirketorven ved Rinkenæs Kirke, Kongens Træ (pære) 1665 i en synsforretning fra den kgl. slotshave ved Koldinghus.

Landskendt er den ældgamle Kongeeg i Nordskoven ved Jægerspris, men vor landsdel har (haft) en hel række »majestætiske« træer, hvilket naturligvis skyldes stærke nationale følelser i grænselandet.

Kongeeggen er nævnt 1666 fra Kongens Skovskifte i Bramdrup. Om Konge- eller Kronegen, der stod i Blåker Skov, Viuf Sogn, til omkring 1800, blev sagt, at når der indtraf dødsfald i kongehuset, fik træet hvide blade. Det skal være sket efter enkedronning Juliane Marias død 1796.

Farriskongen og Farrisdronningen hed to kæmpege i det sydvestlige hjørne af Ødis Sogn, opkaldt efter Farrisskoven, der engang dækkede halvøen i et bredt bælte mellem Nørre- og Sønderjylland. »Dronningen« blev fældet o. 1700, »kongen« 150 år senere.

(Arstal i parentes angiver nævnt i litteraturen).

Kongen og Dronningen eller Konge- og Dronningebøgen i Vonsbæk Præstegårdsskov (1906, 1930).

Kongeeggen i lille granskov ved Rønhave i Ulkebøl Sogn med bogstaverne K. C. (Kong Christian) skåret af beboerne under krigen 1864 (1906).

Kongeeggen eller Trindhølbøgen ved Anderupgård, Stepping Sogn — blev den fældet, skulle gården brænde. Faldt o. 1915 for storm og lå længe urørt i skoven.

Kongeeggen, den største eg i Gram Skov (1939).

Kongeeggen i Sønderkov mellem skovridergården og Sdr. Landevej, Ulkebøl Sogn (1939).

Kongekastanien i Kegnæs Præstegårdshave fra o. 1700, kaldt Dan-

marks »største« hestekastanie, stammen blev holdt sammen med jernbånd, da præstegårdens brand var »sat« hen i træet. Stormfældet februar 1943.

Kongeeggen i Vargårde syd for Kolding, »et af landet største og smukkeste bøgetræer«, faldt for efterårsstorm 1944.

Kronebøgen i Augustenborg Slotspark (1914).

Kroneegen, gammel kæmpeeg i Pamhule Skov, Hoptrup Sogn (1930).

Kronegen i egeskov øst for Egersund, de nederste tyve meter af stammen er helt ret og uden grene.

Dronning Dorotheas Linde, en ca. 400-årig gruppe på Koldinghus Slotsbanke, fredet 1939, måtte 1954 plomberes med cement og afstives med jernstænger. Dorothea residerede som enkedronning på Koldinghus i slutningen af 1500-tallet.

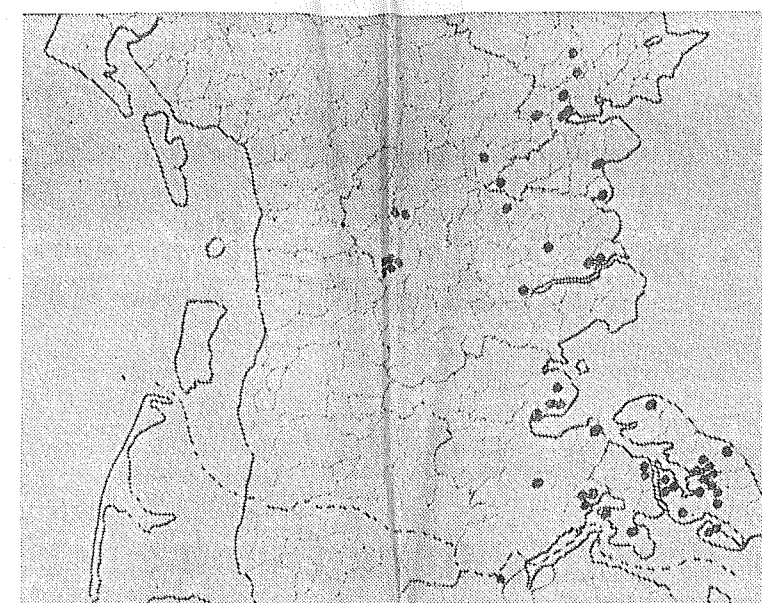
★

Andre træer fik navn efter borgerlige personer, ofte i forbindelse med sagn.

Om den forlængst faldne Hagens Eg mellem Kegnæs og Lysabild blev fortalt: en junker på Kegnæs skar undervejs til sin kæreste på Lysabild Slot to hjerner i træets bark, men faderen arviste ham, og junkeren lod træet hugge om, en anden eg skød siden frem fra stubben.

Sagnet har træk fælles med det, der berettes om en ahorn (løn, ær) ved Varnæs Kirke:

Junker Vigge (Viggo) på Vold bortførte en isvinter sin kæreste Ide (Ida) fra Helnæs på Fyn. Men isen brød op, de kom fra hinanden og hun troede, han var druknet og gik i kloster. Nogle år efter fandt han hende, og fulgt af en adelsmand kom de til Varnæs Kirke, hvor præsten blev tvunget til at vie dem. Adelsmanden nægtede nu

Sønderjyllands navngivne træer og trægrupper, som omtales i artiklen. — Kender De andre?

på slottet, som o. 1725 havde et hus i skoven. Ved Graasten Slot står også Hesselholmegen (1923).

Agnes Slott-Møllers Lind blev 1941 plantet på Skamlingsbanken nær talerstolen, malerinden havde drevet træet frem i urtepotte til sit gravsted.

Brudeegene og Brudeegene står i karakteristiske rækker i Sønder-skoven på Als og i Sydslesvig og vidner om skovforordningen 27. april 1737, hvorefter enhver ung mand før han kunne gifte sig, skulle plante ti unge ege eller femten bøge og bringe dem frem i tredje blad.

★

Augustenborg Slotspark har særligt mange navngivne træer:

Under Griffenfeldtsegen skal tre hertuger have aftalt en sammensværgelse mod rigskansleren. Træet står i gruppen Sværgeegene, her svor Griffenfeldts fjender, at de ville styrte hans regering. Træerne sættes også i forbindelse med Struensee og hans fald og kaldes Struensee-egene. — To helt sammen-groede og -slyngede træer, eg og bøg, i parken (1934) skal være plantet af Struensee og hans elskerinde, dronning Caroline Mathilde.

H. C. Andersens Lind blev ødelagt af storm januar 1956. Den var et af de største træer i parken, og eventyrdigteren, som ofte besøgte hertug Christian August, skal ved linden have skrevet »Dem grimme ælling« og påbegyndt romanen »De to baronesser«.

Hertugindebøgen eller Kongebøgen (1930), måske opkaldt efter hertuginde Louise Augusta.

De fire (fidele) Brødre, oprindeligt fire, nu kun to ædelgraner.

Ved Gram findes ligeledes mange træer med tilnavn. I Storskoven står Grevindens Ege eller Grevin-

dens Tæppe, hun lod o. 1890 plante de tre træer omgivet af en bøgehæk, endvidere Præstens Eg eller Troldegen (1939), hvori en præst skulle være »hensat«, æ hul ask, et meget stort og gammelt træ, forsvandt før 1927, og Hindestensegen er forlængst faldet. — Så længe to bøge står ved vejen fra Gram til Fole, skal Gram ikke brænde. En vanskabt bøg ved slottet var iflg. overtroen om natten feltherren Hans Schacks hest, selv var han manet i en anden bøg ved åen, man kunne se hans figur i stammens mos.

Mere overtro: Trolde er i Sønderjylland ensbetydende med fanden, og han gav anledning til en række trænavne.

Troldens Eg (æ trolds eg) ved gården Troldborg nær Ketting. Man sagde, at trolden drev sit spil omkring det store træ, og engang måtte Hørup's præst skyndsomt forlade kirken og køre til Ketting for at redde provst M. R. With, der sloges med fanden.

Troldens Tjørnebusk i Broager (1922).

Troldeg i Stollig, Løjt Sogn, nævnt i jordebog 1704, hvor et markstykke er opkaldt efter det gamle træ.

Djævlbøgen eller Troldbøgen (æ trolds bøg), kæmpe stort træ i Sottrup Storskov på Sundeved, i nærheden stod bøgen æ trolds oldemor. En spillemand forskrev sig til fanden mod i ti år ikke at nævne hans navn. Men han overtrådte aftalen og djævelen hentede ham. Undervejs gennem skoven begyndte manden at spille, trolden måtte danse — vildere og vildere ind i et krat, som groede sammen til det knudrede og furede bøgetræ.

★

Endelig fik nogle træer navn efter udseendet:

Sukkertoppen, en rødbøg (kronens form!) i Moltrup Præstegårdshave (1906).

Paraplyen, stor eg mellem Hellevad og Hundsløv på Als, i træet sat ild og skade for en gård i Hellevad — hvis det kappes eller fældes, kommer ulykker over ejernes familie og gården brænder. O. 1927 blev nogle grene hugget af ... få dage efter dræbtes gårdejerens datter ved en ulykke!

Tykmave, stort enligt bøgetræ i Gelballe Skov ved Kolding. En gevæsk (kræftknude) på stammen skal skyldes, at en kanonkugle 29. april 1849 under slaget om skoven blev skudt ind i stammen.

Tvillingbøgen i Søgård Skov ved Klipleve er forlængst ryddet. Folk kom langvejs fra for at føre rakkitsyge børn gennem det tvedelte træ.

Halvvejstræet i Dybedel halvvejs mellem Almind og Mosevrå, det spøjte ved egen.

Til sidst lidt statistik: af de omtalte 53 navngivne træer i landsdelen (trægruppe regnet = 1) er 24 ege, sytten bøge, fire linde, to tjørn, to graner og en ask, hestekastanie, æble- og pæretræ. 21 er opkaldt efter personer, syv skyldes tro og skik, syv udseendet, fem historisk tradition og tre voksestedet.

V. J. BRØNDEGAARD

★

Vi hører meget gerne fra læsere, som kan korrigerer eller supplere oplysningerne om vore navngivne træer.